स्वयं मृत्पिण्डभूतस्य परतन्त्रस्य सर्व्वदा । को हेतुः स्वजनं पोष्टुं रक्षितु वा दृढात्मनः । १०६२०
स्वजनं हि यदा मृत्युर्हन्त्येव तव पश्यतः । कृतेऽपि यत्ने महति तत्र बोध्यव्यमात्मना ।
जीवन्तमपि चैवैनं भरणे रक्षणे तथा । असमाप्ते परित्यज्य पश्चादपि मरिष्यसि ।
यदा मृतञ्च स्वजनं न त्रास्यसि कदाचन । सुखितं दुःखितं वापि ननु बोध्यव्यमात्मना ।
मृते वा त्वयि जीवे वा यदा भोक्ष्यति वै जनः । स्वकृतं ननु बुद्ध्वैवं कर्त्तव्यं हितमात्मनः ।
एवं विजानन् लोकेऽस्मिन् कः कस्येत्यभिनिश्चितः । मोक्षे निवेशय मनो भूयश्चाप्युपधारय । १०६२१
क्षुत्पिपासादयो भावा जिता यस्येह देहिनः । क्रोधो लोभस्तथा मोहः सत्त्ववान् मुक्त एव सः ।
द्यूते पाने तथा स्त्रीषु मृगयायाञ्च यो नरः । न प्रमाद्यति संमोहात् सततं मुक्त एव सः ।
दिवसे दिवसे नाम रात्रौ रात्रौ पुमान् सदा । भोक्तव्यमिति यः खिन्नो दोषबुद्धिः स उच्यते ।
आत्मभावं तथा स्त्रीषु मुक्तमेवं पुनः पुनः । यः पश्यति सदा युक्तो यथावन्मुक्त एव सः ।
सम्भवञ्च विनाशञ्च भूतानां चेष्टितं तथा । यस्तत्त्वतो विजानाति लोकेऽस्मिन्मुक्त एव सः । १०६२
प्रस्थं वाहसहस्रेषु यात्रार्थञ्चैव कोटिषु । प्रासादे मञ्चकं स्थानं यः पश्यति स मुच्यते ।
मृत्युनाऽभ्याहतं लोकं व्याधिभिश्चोपपीडितं । अवृत्तिकर्षितञ्चैव यः पश्यति स मुच्यते ।
यः पश्यति स सन्तुष्टो न पश्यंश्च विहन्यते । यश्चाप्यल्पेन सन्तुष्टो लोकेऽस्मिन्मुक्त एव सः ।
अग्नीषोमाविदं सर्व्वमिति यश्चानुपश्यति । न च संस्पृश्यते भावैरद्भुतैर्मुक्त एव सः ।
पर्य्यङ्कशय्या भूमिश्च समाने यस्य देहिनः । शालयश्च कदन्नञ्च यस्य स्यान्मुक्त एव सः । १०६२
चौमञ्च कुशचीरञ्च कौशेयं वल्कलानि च । आविकं चर्म्मणि समं यस्य स्यान्मुक्त एव सः ।
पञ्चभूतसमुद्भूतं लोकं यश्चानुपश्यति । तथा च वर्त्तते दृष्ट्वा लोकेऽस्मिन्मुक्त एव सः ।
सुखदुःखे समे यस्य लाभालाभौ जयाजयौ । इच्छाद्वेषौ भयोद्वेगौ सर्व्वथा मुक्त एव सः ।
रक्तमूत्रपुरीषाणां दोषाणां सञ्चयांस्तथा । शरीरं दोषबहुलं दृष्ट्वा चैव विमुच्यते ।
बलीपलितसंयोगं कार्श्यं वैवर्ण्यमेव च । कुब्जभावञ्च जरया यः पश्यति स मुच्यते । १०६३०
पुंस्त्वोपघातं कालेन दर्शनोपरमन्तथा । वाधिर्य्यं प्राणमन्द्यं यः पश्यति स मुच्यते ।
गतानृषींस्तथा देवानसुरांश्च तथा गतान् । लोकादस्मात् परं लोकं यः पश्यति स मुच्यते ।
प्रभावैरन्वितास्तैस्तैः पार्थिवेन्द्राः सहस्रशः । ये गताः पृथिवीं त्यक्त्वा इति ज्ञात्वा विमुच्यते ।
अर्थांश्च दुर्लभान् लोके क्लेशांश्च सुलभांस्तथा । दुःखञ्चैव कुटुम्बार्थे यः पश्यति स मुच्यते ।
अपत्यानाञ्च वैगुण्यं जनं विगुणमेव च । पश्यन् भूयिष्ठशो लोके को मोक्षं नाभिपूजयेत् । १०६३
शास्त्रालोकाव्ययो बुद्धः सर्व्वं पश्यति मानवः । असारमिव मानुष्यं सर्व्वथा मुक्त एव सः ।
एतच्छ्रुत्वा मम वचो भवांश्चरतु मुक्तवत् । गार्हस्थ्ये यदि वा मोक्षे कृता बुद्धिरविक्लवा ।
तत्तस्य वचनं श्रुत्वा सम्यक् स पृथिवीपतिः । मोक्षजैश्च गुणैर्युक्तः पालयामास च प्रजाः ।

इति श्रीमहाभारते शान्तिपर्व्वणि मोक्षधर्म्मपर्व्वणि सगरारिष्टनेमिसंवादे नवत्यधिकद्विशततोऽध्यायः ॥ २९० ॥